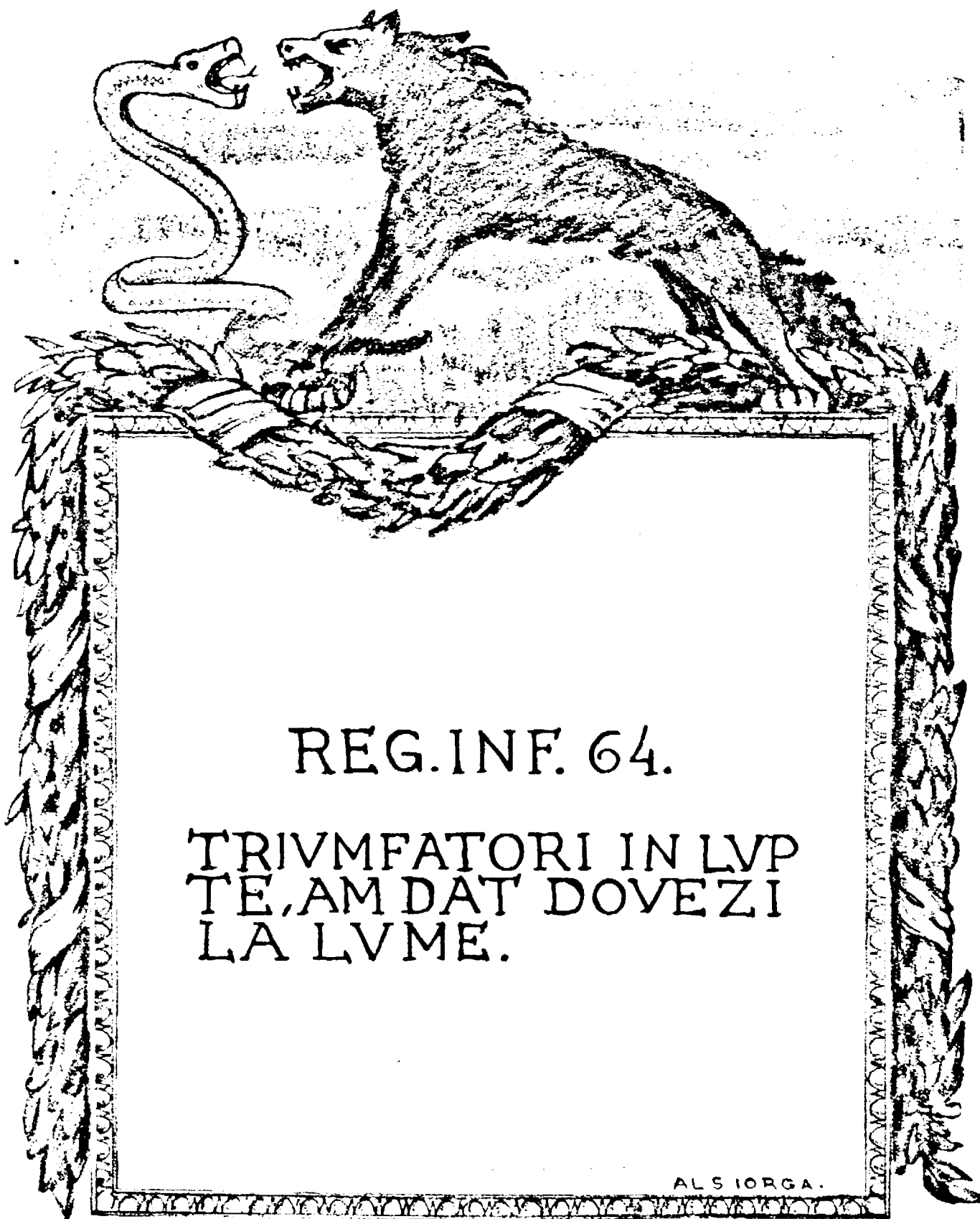

PAGINI LITERARE

REG. INF. 64.

TRIVMFATORI IN LVP
TE,AM DAT DOVEZI
LA LVME.

ALS IORGA.

PAGINI LITERARE

APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ SUB ÎNGRIJIREA UNUI COMITET.

ABONAMENTUL: PE UN AN 20 COR.
PE 1/2 AN 10 COR.

PENTRU ROMANIA ȘI STRĂINĂTATE:
PE UN AN 24 COR.
PE 1/2 AN 12 COR.

REDACTOR:
VICTOR STANCIU.

REDACȚIA: ARAD, STRADA TELEKY
NUMĂRUL 27—28.

ADMINISTRAȚIA: „PAGINI LITERARE”
ARAD, STRADA ZRI-
NYI NUMĂRUL 1/A.

Biata Ȑnă pândăreasă.

Foi de trandafir uscat,
Multă-o fi jelea pe sat,
Dar ca Ȑnă pândăreasă
N'are-atât amar la casă
Nime, cât îi larg pământu:
Prin bordei le suflă vântu
Printre grinzi, de stă să cadă,
Și-i pustiu și prin ogradă
Și-i pustiu și 'n podu șurii
Și'n hâmbar nimic de-a gurii,
Iar pândaru Niculaie
De cinci luni îi la bătaie.

Că trăiau pe apucate,
Cum se dă lucru la sate:
Ea trudia cu mânilor,
Ȑjutând vecinile,
El pândar în Dealu vii,
Ce strângeau mâncau copiii.
Căci copii, măi taică sfânt,
Le sporiau, de-ți da prin gând,
Că i-ar face chiar pe bani:
Oblu cinci în șase ani.

„Cine ține sturzu 'n vii,
„O griji ș'ai mei copii...
„Fie voia Domnului!”
Ȑsta era vorba lui.

Dar când o venit în sat
Porunca dela 'mpărat,
De cătanele-or plecat:

Mulți bărbați întregi, voinici,
Plângeau ca copiii mici,
Mângăind muierile
Și sporind durerile,
Blăstămându-și soartea vieții
Și ursita tinereții...
Numai bietul Niculaie,
Cum sta 'n mijloc de hodaie,
Cinci copii în juru lui —
Strângea coada ochiului,
Ușita sufletului.

Nu plângea, nu s'amăria,
Ci din grai așa grăia:
„Hei Ȑnuță nevăstută,
„Tu să grijești de căsuță
„Și de copii, că din sat
„Mai avem de căpătat
„Și... să nu fii cu bănat!”

Și numai când or trecut
Dincolo de Gruiu muț,
De-or ieșit și din hotar,
L-o podidit cu amar:
„Nu mi' frate de rășboi,
„Dar mi' de ce las napoi,
„Nu de ce-o fi 'n foc m'apasă
„Da' mi' greu, ce las acasă...”

Iar deatuncia, cu amar,
De-or trecut zilele rar,
In căsuță la Ȑnuță,

Nu se stânge-o luminuță
Pe-un părete de bordei,
Subt icoana Precestei...
Atâta-i nădejdea ei!

Da 'ntr'o zi, Dumineca,
După ce-o sfârșit slujba
Ș'a gătit cu sfintele,
A ieșit părintele,
Să-și adune ctitorii
În ușa bisericii,
Când să plece oamenii...
Și astfel le-o cuvântat:

„Oameni buni, o fi pe sat
„Multă jale, mult amar,
„Multă nădejde 'nzadar,
„Multe suflete cernite
„Și multe inimi sdrobite,
„Dar ca biata pândăreasă

„N'o pășit mai rău în casă
„Nime 'n sat, — o vint azi veste,
„Că... pândaru nu mai este.
„Chiar de-o lună-i pus sub glie,
„O scris Ion a lui Ilie.
„Fie-i mormântu ușor,
„C'o fost om încrezător,
„La năcazuri săritor:
„Dar cu biata fină Țână
„Să ne facem toți pomană,
„Cap de văduvă sărmană,
„Cinci copii, toți mărunței,
„Fie-vă milă de ei!“

Pleacă ctitorii pe rând,
Câte-o lacrimă fărmand,
Stau pe loc — ș'apoi se 'ntreabă
„Cin' să-i ducă vestea slabă?..“

V. B.

Luarea jurământului reg. 64 din Orăștie.

Fot. Căp. Micu.

Impăcare.

Bătrânul George Florea încunajura de mulți ani și pe fecior și pe noră și pe cei cinci nepoți. N'avea ochi să-i mai vadă, de când feciorului îi reuși să muncească pe seama lui lanul din Răstoci, cel mai mare și mai roditor din moșia părintească. Bătrânul, de când îl căsătorii pe Ion, nu-i dădu acestuia nici un petec de moșie cu vorbă bună, ci numai în urma unor certe mari și chiar în urma hotărârilor judecătorești. Casa lui Ion era din an în an mai grea, și, deși îi era rușine de sat să-l tot târască în judecăți pe bătrân, n'avea încătrău, căci tatăl său de voie bună nu-i dădu decât niște perituri, niște râpe. George Florea nu era scump, nu era omul care să înnoade banul cu zece noduri, dar nu putea suferi să-și vadă feciorul desinestătător, să nu-i mai pesc, să nu se mai roage de el, de tatăl. Cum se simția încă în deplină putere, el nu putea pricepe, să treacă conducerea familiei din mâinile lui într'ale băiatului. Și, din motivul acesta, din avere nu-i dădea bucuros lui Ion, iar când acesta ajungea în strămtore îl durea inima, însă nu-l ajuta nici cu un toc de făină, dacă feciorul nu-l ruga.

Ion însă nu se putea împăca cu un astfel de traiu și astfel, an de an, reuși să intabuleze tot mai multe părțile din moșia cea bătrână pe numele lui, până ce, înainte cu șase ani, câștigă și lanul din Răstoci. Deatunci părinte și fiu nu-și mai vorbiră, nu se mai întâlniră. George Florea se mută dela fecior, își luă o casă cu chirie, și trăi singur, din an în an mai încruntat și mai împietrit în pismă. Îi mai rămăsese avere destulă, putea să nu mai muncească, ci să-și dea moșia în parte pe la oameni, însă el a muncit necurmat, plângându-se adeseori în sat ce zile grele a ajuns. E adevărat că, pe lângă toată agoniseala, traiul lui nu se putea numi ușor, n'avea pe nime să-i facă o fiertură, să-i frământă pânea, să-i spele o cămașe, așa că trebuia să aducă femei streine în casă, iar streinul — spunea George Florea — ca streinul, până-ți frământă aluat pentru cinci pâni, îți fură făină de zece. „Am o noră cât un munte, și uite la ce am ajuns, să mă prade streinii” spunea bătrânul.

De la o vreme în sufletul lui se ridicau licăriri, cari îl îndemnau să se reîntoarcă la casa sa, între copiii și nepoții lui, și dacă în astfel de clipe ar fi venit Ion să-l cheme, desigur s'ar fi dus. Însă feciorul nu venia. El îl rugase în genunchi să nu-și lase casa, să nu-l facă de râs la sat, însă bătrânul nu voi să-l audă.

Așa învrăjbiți îi apucă războiul. Ion era de patruzeci și patru de ani, nu făcuse la vremea sa armata, fiind scutit ca singurul fecior la părinți. El rămase deci acasă până veni și rândul bătrânilor. Tatăl său nu fu bucuros de norocul acesta al feciorului: ar fi avut o satisfacție adâncă să-l vadă dus din sat. Ar fi crezut că-i o pedeapsă dela Dumnezeu, fiindcă s'a purtat așa de rău cu el, și i-a amărit zilele bătrâne.

Și sufletul cel mai bun se poate înrăutăți, dacă vreme îndelungată nu-l lași să vadă decât pisma și ura, ori nedreptatea reală, sau chiar și numai închipuită, ce-îi s'a făcut. Când să se convingă, că feciorul său îl dușmănește, deși inima îi spunea altceva, bătrânul ajunsese să creadă, că Ion e într'adevăr dușmanul lui.

La asentările glotașilor bătrâni, Ion fu aflat de bun și peste trei luni trebui să plece la regiment.

Din ziua în care fu asentat feciorul vicața bătrânului se însenină.

— „Nu bate Dumnezeu cu bâta!” — spunea el oamenilor. „Iată cum vine pedeapsa peste copiii, cari scot din casă și avere pe părinții bătrâni!”

Rămânea cu ziua de cap prin birturi și cinstia pe toată lumea.

Erau oameni și dintre cei mai tineri, cari îl înfruntau uneori pe bătrân.

— „Cum poți să te bucuri așa de răul copilului dumitale? Nu ți-e frică că nu-l vei mai vedea, că se va prăpădi pe-acolo?”

„Să-l văd când mi-oi vedea ceafa!” răspundea cătrănit George Florea. „Cel puțin nu va mai trebui să umblu cu capul strâmb pe uliță, când îmi ieasă 'n cale”.

— „Dar ce se va alege de moșie, de averea lăsată de dumneata, dacă el se va prăpădi?”

— „Prav și cenușe să s'aleagă! Am eu vr'o mângăiere, c'am adunat bogăție, când am fost scos din casa mea?”

— „N'ai fost scos bădicule! Grijește ce spui, că Dumnezeu e deasupra!”

În vremea asta grijile crescuseră în casa lui Ion, și cu cât se apropia vremea de plecare, neliniștea din inima celor doi părinți era tot mai mare. Un singur gând luminos, o singură îmbărbătare avea Ion: copilul său cel mai mare, George, se pricepea la toate lucrurile, învăța chiar și să cosească în vremea din urmă. Se pricepea, numai ce folos că era prea crud! Ce-s șasesprezece ani? Va putea să răzbească atâta lucru? Și își zicea: „Ce prostie am fă-

cut, că l-am supărat pe tata! Cu el în casă m'aș duce acum liniștit!"

Și căută prilej în fel și chip, să-i vorbească, să se împace cu bătrânul. Însă acesta, simțind că-i venise apa la moara lui, nu voi să-l vadă. Nici chiar la despărțire nu dădu mâna cu feciorul, astfel că satul întreg începu să-l urască pe bătrân.

În primăvară, îndată după ce plecă Ion Florea la regiment, dădu prin sat o boală grea între copii, se încuibase scarlatina. În trei-patru săptămâni clopotele se mai dogiră de atâta tras. Aproape nu era casă, în care să nu fi pătruns boala.

Dintre toți nepoții la acesta ținea moșul mai tare. Două lucruri îi mângăiau vanitatea: băiatul îi purta numele și, cu cât se ridica, semăna tot mai tare cu bătrânul. Uneori, încă până era feciorul acasă, dacă-l întâlnea pe nepotul acesta, îl ducea în casă, îl omenia, și-i dădea bani să-și cumpere pachete cu tutun. De când nepotul George rămăsese singur să conducă economia, — bătrânul avu multe zile neliniștite și multe nopți fără somn, văzându-l cât aleargă și cât muncește. Un gând bun năștea uneori în mintea lui și un îndemn cald îi pornia dela inimă. Își zicea bătrânul: „Tot fac rău, că nu mă mut la ei să le ajut. Am

Reg. inf. 64. În Orăștie. Serviciu divin înainte de plecare.

Fot. Căp. Micu.

— „Nu-i nici o pagubă de ăștia mici! Cei mari, cei duși departe, de s'ar întoarce“, ziceau omenii.

Dela o vreme începură însă a se îmbolnăvi și copii mai mărișori, feciorași de cincisprezece-șasesprezece ani. Cum era gură de primăvară și plugurile începură să umble, iar oamenii să mișune în toate părțile, era cu neputință să țină mai multă vreme în casă pe acești feciorași, cari acum erau înșiși stăpânii; îndată ce li-se ducea roșata de pe față și scădeau ferbințelile, ieșiau să-și vadă de lucru. Cel dintâi, care muri astfel într'o aprindere de rinichi, fu George Florea, nepotul bătrânului celui păgân.

brațe tari încă, pe când bietul băiat se îndoia încă. El și așa nu știe ce-i pe-aici“. El, adevărat feciorul. Dar se resgândia din nou, răul din el biruia, și nu se muta la casa părintească. Când i-se îmbolnăvi nepotul George, într'o seară își călcă pe inimă și se duse să-l vadă. Dar dela ușe se întoarse înapoi.

— „Dacă-i numai pojar, apoi îi trece lui, nu-i copil mic să moară“ își zise bătrânul, lăsându-se din nou în stăpânirea satanei. Simți însă remușcări dese până ce, după o săptămână, îl văzu pe George din nou în urma plugului. Bucuria, ce-o simți acum, fu atât de mare, încât nici nu-i mai veni să creadă când, după câteva zile, auzi, că nepotul iar s'ar fi îmbolnăvit.

Când auzi vestea morții, veni într'un su-flet la casa cea bătrână, și până ce nu-l văzu întins pe laviță, până ce nu-l pipăi pe mort, nu voi să creadă. Simți, că ceva se surpă în el pentru totdeauna. Capul i-se plecă în piept, masca de încruntare și mânie îi căzu de pe față, linii nouă de durere adâncă brăzdară obrazii bătrâni, și lacrimi nescicate se strecurau domol pe acele părăiașe.

În zăpăceala ce cuprinsese pe toți cei din casă, el singur își păstră capul limpede. El comandă sicriul la bărdașul satului, el vorbi cu gropașii, el alergă la popa și la primărie,

— „Tu Mărie, n'aveți vr'o laviță ceva, pe care să mă cule și eu?“

— „Cum să nu, tată,“ răspunse femeia mirată, „avem pat bun, uite aici în odaia vecină, dacă vrei să te culci la noi.“

Bătrânul rămase nemișcat în mijlocul casei. Zise:

— „Mi-se pare mai aveți de-a ara destul. De dimineață voiu pleca la plug. Pune-mi ceva în traistă!“

Nora se uită la el cu uimire.

— „Ce faci tu acolo? Ii scrii lu Ion? Bine, scrie-i! Spune-i să nu-și piardă nădejdea. Vom face ce vom putea“.

Reg. Inf. 64 din Orăștie.

Serviciul divin înainte de plecare în campanie.
Păr. protopop Domșa.

Fot. Căp. Micu.

el duse la moară, el cumpără rachiu pentru priveghii. De noră nu cerca s'o mângăie cu o singură vorbă, dar femeia simțea, că tot ce face bătrânul în locul ei face, și-i era mulțămitoare în inima ei.

Seara târziu, după înmormântare, bătrânul George Florea se tot învărtia pe scaun neliniștit. Copiii cei mai mici dormeau. Nora cerca să-i scrie vestea cea rea bărbatului. Bătrânul se uita din când în când la femeie, părea c'ar vrea să-i spună ceva, dar nu putea.

De odată se ridică bătrânul, privi prin casă și zise:

Femeia simți o undă de căldură la inimă.

— „Să-i scriu că dumneata ne-ajută, să-i scriu că... te muți la noi?“

George Florea își plecă capul în piept și porni spre odaia vecină, unde avea să se culce.

— „Dacă vrei, scrie-i“ spuse el încet și închise îndată ușa în urma sa.

Deatunci George Florea aleargă în toate părțile și-i pare c'a întinerit cu mulți ani; economia lui Ion Florea nu suferă nimic pe urma faptului, că el e prin Rusia, iar feciorul lui cel mai mare în pământ.

I. Agârbiceanu.

Mihail Gașpar.

Domnișoara Marta.

— O istorie adevărată. —

(Sfârșit.)

De prin ziare culegeam din când în când și numele prietenului meu, Teofil Bogățian. Dar atât a fost totul. Legăturile, odată atât de intime între noi, s'au destrămat cu vremea, până ce s'au rupt cu totul.

Eu am ajuns păstorul unei comune, situată tocmai în colțul cel mai depărtat al Bănățului. Colț

rămase astfel cuc într-o lume, pentru care sufletul lui se închisese de mult, odată cu căderea capacului de plumb peste trupul neînsuflețit al domnișoarei Marta, acolo în bisericuța din „Kremenecz”.

Vremea însă nu stă pe loc, ci gonește înainte pe lângă om, lăsând pe fieștecare îndărăt, de-i cuprins de veselie ori copleșit de durere.

Și clipă de clipă se adaugă an la an, până ce mă trezii într-o bună dimineață, că au trecut cinci-sprezece ani.

Lucrul s'a întâmplat așa.

Era prin Iulie 1914.

Pătrunsese vestea omorului dela Sarajevo și până în colțul nostru. Muntenii mei, oameni cu

Corpul ofițeresc al reg. de inf. 64 la începutul războiului.

Fot. Căp. Micu.

pitoresc, adevărat raiu, dar departe de lume, departe de oameni. Odată în an de mai ieșiam și eu în lume, și chiar și atunci pușinii prieteni, pe cari îi aveam în orașelul apropiat, aveau trisful prilej de-a stabili treptata mea coborire către mediul, în care am ajuns, și pe care eu aveam chemarea tocmai să-l ridic.

Despre popa Vasile Bogățian din Sălcuța citisem cu ani înainte, că s'a săvârșit în Domnul după o păstorire de vreo treizeci de ani. Scurt după dânsul părăsi și preoteasa această lume păcătoasă. Se grăbi, să-i fie popii Vasile și în cealaltă lume aceea, ce-i fusese aci pe pământ, cârja de razim.

Teofil, cu o cancelarie advocațială solidă, fisc la unul din cele mai puternice institute românești,

boiu greu la cumpăna vieții, în cea mai mare parte ocnari și răritori de păduri, primiseră vestea cu firea omului credincios, linișliți. Numai bătrânii — păjiți — riscau sentința: Are să fie războiu!

Se credea și nu se credea. Prea fusese multă vreme pace.

Vor fi având dreptate bătrânii satului meu: are să fie războiu. Mă gândiam liniștit la acest lucru. Haina mea mă pune la adăpost. Cât pentru ordinul ce-l promisem, de-a mă prezenta la serviciu în Tarnopol, evident că era numai o greșeală. Și totuși, în ziua aceea și în zilele cari au urmat, n'am putut pune stăpânire pe o undă de iritație, care într-una cerca să-mi copleșească sufletul.

Erau pe semne ultimele rămășițe ale ambițiunii de odinioară. Tot mai rămăsese ceva din

„laicul“ ușuralic de atunci și atunci, o mică tresărire a truției anilor de tinerețe.

Și umblând prin sat și prin poenele, cari cuprindeau parohia mea, zile de rândul mă legau gânduri stranii.

Mă vedeam iarăș prin Galiția, plină de frumuseți polone și ovrei murdare, încorporat la baterie, mândru, falnic și domn.

Mă vedeam în lupte, și fantazia mea bogată, văzându-se odată la largul ei, bătea marginile imposibilului. Mă vedeam săvârșind bravuri, de cari sufletul meu timid n'ar fi în stare niciodată, trecând peste movile de morți, cu calul scaldat în spumă și sânge, eu... care n'am ucis o pasăre măcar.

Recunoscui scrisoarea lui Teofil Bogățian. Și-mi scria:

„Feldpost 103.

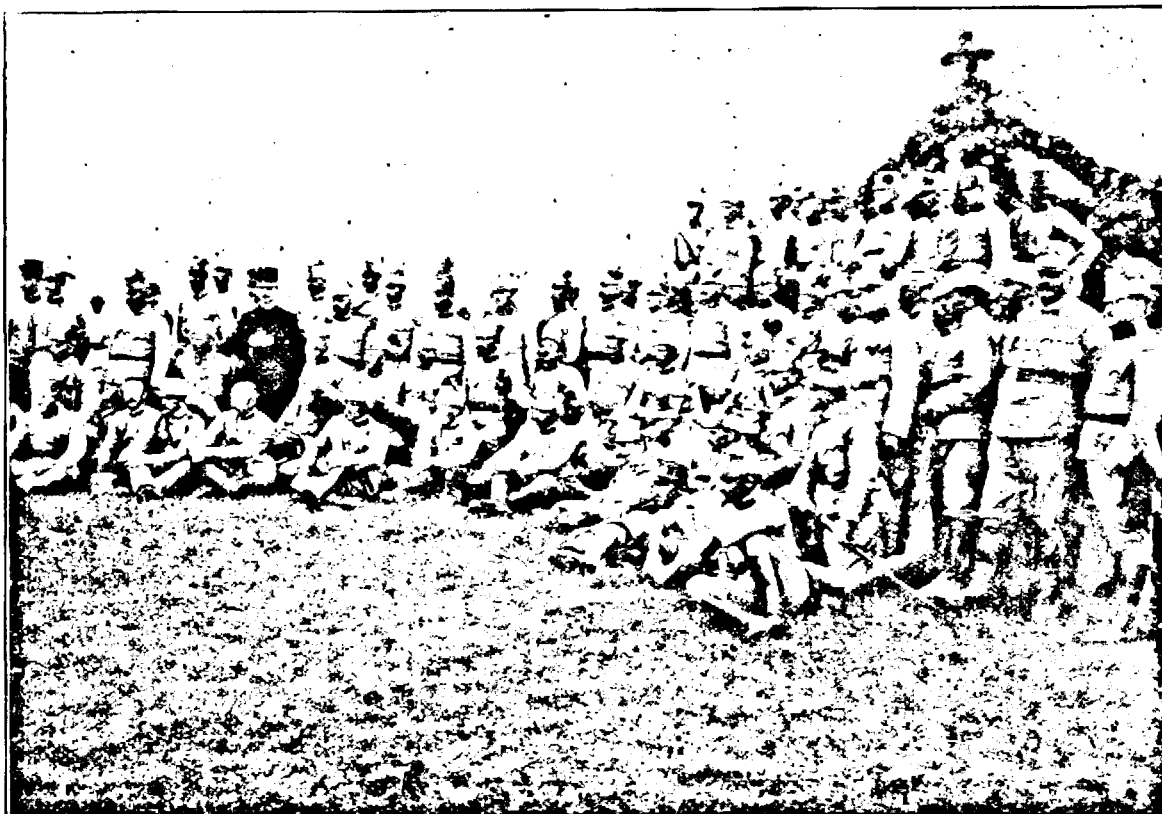
Sorin: dragă!

Mai fii tu minte pe copilul popii din Sălcuța?

Știi tu de mai ai între prieteni pe unul, care răspunde la numele Teofil Bogățian? Sau poate deodată cu haina la neagră ai șters și toate amintirile trecutului din sufletul tău?!

Oricum, ia la cunoștință că sunt iarăș în Galiția, comandant al unei companii de vânători din rezerve. Și știi unde sunt eu azi cu compania mea? Azi, acum în aceste clipe, când scriu aceste șire pentru tine?

Să-ți spun dar. Numele localității nu-l pot

Corpul ofițeresc al reg. de inf. 64. la începutul războiului.

Fot. Căp. Micu.

Dar ce să-i faci, așa e fantazia omului.

Războiul veni mai repede, de cum l-am așteptat. În câteva zile se goliseră satele de tineret. Peste Bănatul meu, pururea vesel, se coborî dintr'odată o undă de durere. S'a dus floarea satului, a plecat nădejdea atâtor vieți.

Și nu mai știa omul ce să creadă. Se aprinsese focul de toate părțile. Babele vedeau deja sfârșitul lumii și vremea lui Antihrist.

Trecură însă și primele luni de iritații, de sbucium, de nedumeriri, de temeri și de nădejdi, și lumea își veni repede în ogașă.

Și lună trecea, lună venia.

Odată — era zi de Luni și prin Octombrie — numai ce primesc o epistolă, prin poșta de companie.

pune pe hârtie, fiindcă mi-l-ar șterge cenzura. Sunt chiar pe locul, unde am petrecut de cincisprezece ani câte o zi la an, în nemijlocita apropiere a comorii mele, pe care am coborît-o în mormântul de aici, în ziua aceea plină de jale și nenoroc. Acum știu unde sunt.

Ce-ți spun să iei „ad litteram“. Sunt în nemijlocita apropiere a Martei. De două săptămâni țin cu compania mea lăcașul acesta al morților, împotriva viilor.

Și mă simțesc fericit, mă simțesc renăscut.

Și'n fiecare seară, Sorine dragă, după ce am trecut posturile, mă retrag lângă coșciugul ei și stăm de vorbă. Ce vor fi crezând trușii magnași, cari sunt în societatea ei, nu știu. Se prea poate că vor certa-o, după ce plec eu, pentru că slă de

vorbă cu un plebeu. Dar eu sunt fericit și trăiește în mine o credință, că în curând am să mă dau odihnei și eu. Simțesc aceasta. Am făcut toate dispozițiile. Voiu dormi lângă Marta. Copilul popii din Sălcuța, valahul eretic, în acelaș cavou cu episcopul — unchiu din Podolia. (Căci și dânsul s'a săvârșit.) Ce zici? Așa-i, că e ceva în lucru!

Și acum să te mai rog de ceva. Aici popă românesc nu am. O să fiu îngropat cătănește. Am lăsat însă, ca unul din ofițerii mei să-ți dea o depeșă. Și atunci, Sorine dragă, să-mi faci tu mie o pogrebanie românească, acolo în bisericuța satului tău. Să prерupă jalnic clopotul cel mare. Și

tocmai eu am fost acel ales, care să apăr mormântul „ei”?

Așa-i, că Dumnezeu a voit aceasta?

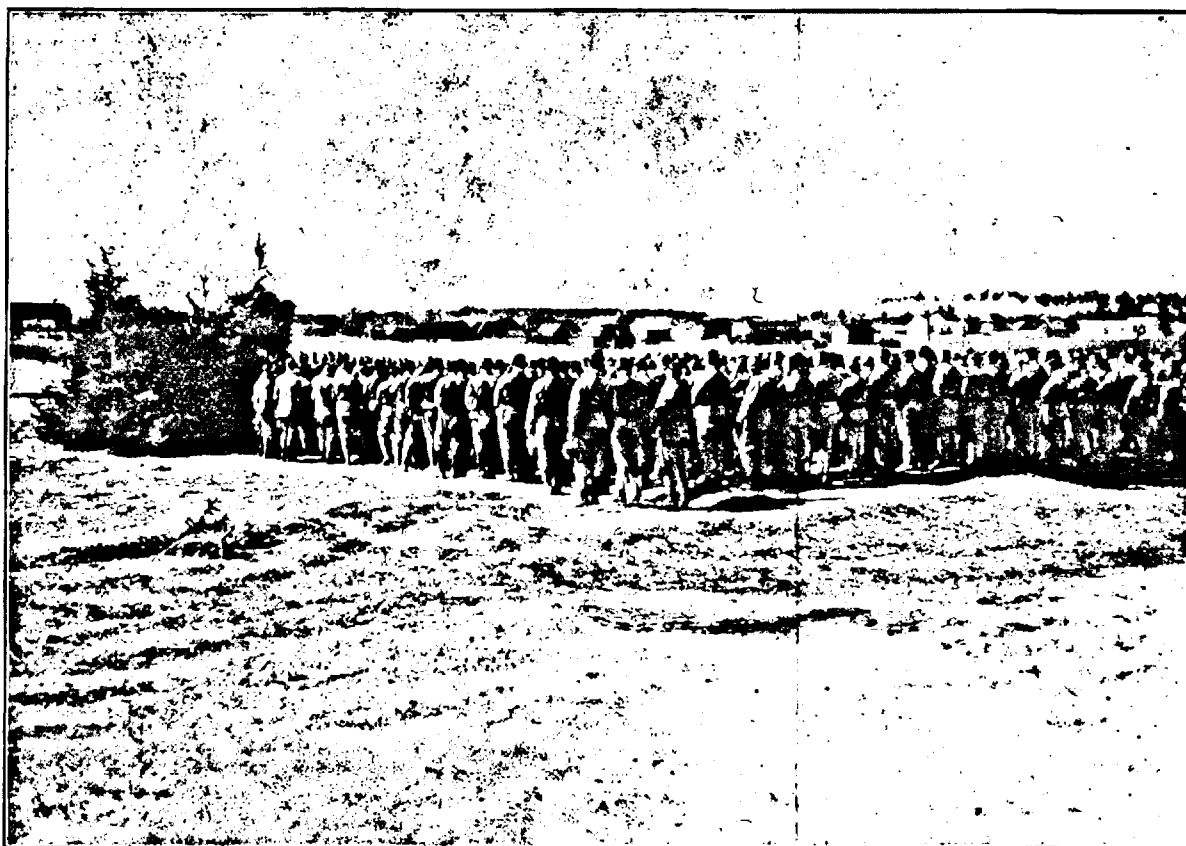
Vezi, tocmai deaceea cred cu siguranță, că în curând am și eu să mă dau odihnei în cavoul familiar al P...lor.

Va fi o fericire, va fi un deliciu.

Să dormi o vecinicie alături de aceea, care ți-a fost totul pe pământ!...

Când șoptesc aceasta Marlei, par'că aud din dosul capacului de plumb răsul ei ușor.

Sau poate numai nervii mei își bat joc de mine?!

Reg. inf. 64. din Orăștie.

Serviciul divin pe câmpul de luptă din Polonia.

Fot. Căp. Micu.

să dai creștinilor lumini de pomană, iar „vecinica lui pomenire” să mi-o cânte glasuri de copii. Știi cât mă impresiona cântecul copiilor, când treceau ducând la groapă câte un creștin. Iar dacă se poate, și dacă biserica noastră ortodoxă îngăduie, să pomenesci și pe Marta. În fața lui Dumnezeu noi doar am fost un trup și un suflet.

S'o faci!

Testamentul meu e depus la notarul public din S... Vei primi avizul la timp.

Iar acum, să-mi confirmi un lucru.

Să-mi spuni, ești doar preot, cine sau ce putere a întocmit până și în această uriașă învălmășeală astfel lucrurile, că din atâtea mii de oameni

Dar nu, căci azi noapte m'a cercetat Marta și mi-a spus, că în curând vom fi împreunați pe veci. Și morții nu sunt ca viii. Morții nu mințesc, Sorine!

Și acum iartă, nu mai am să-ți spun nimic.

Rămâi cu bine, prieten bun, și să ai noroc în viață!

Eu nu l-am avut, îl caut în mormânt...

Teofil.

P. S. Să ai deosebită grijă de morminții părinților mei.

Idem."

Vă puteți lesne închipui, ce gânduri au pus stăpânire pe sufletul meu, terminând cu cititul

epistolei. Involuntar răsări întrebarea: este omul acesta încă normal? Și răspuns la această întrebare eu n'am știut da.

În schimb sufletul mă fură încet într'acolo, înspre Galiția murdară, și de care mă leagă totuș cele mai frumoase amintiri. Și eu colind prin Kremenez, prin cimitirul de acolo; arunc o privire prin geamul colorat al cavoului familiei P... și văd pe prietenul Teofil, stând de vorbă cu coșciugul Martei, iar afară în noaptea rece de toamnă, poate chiar sub pânza unei ploii mocnite, din mii de guri de armă pânzește moartea în mii și mii de chipuri.

sebesc trupul prietenului meu, cum se culcă încel pe o parte și apoi cade brusc deacurmezișul, peste o groapă proaspătă...

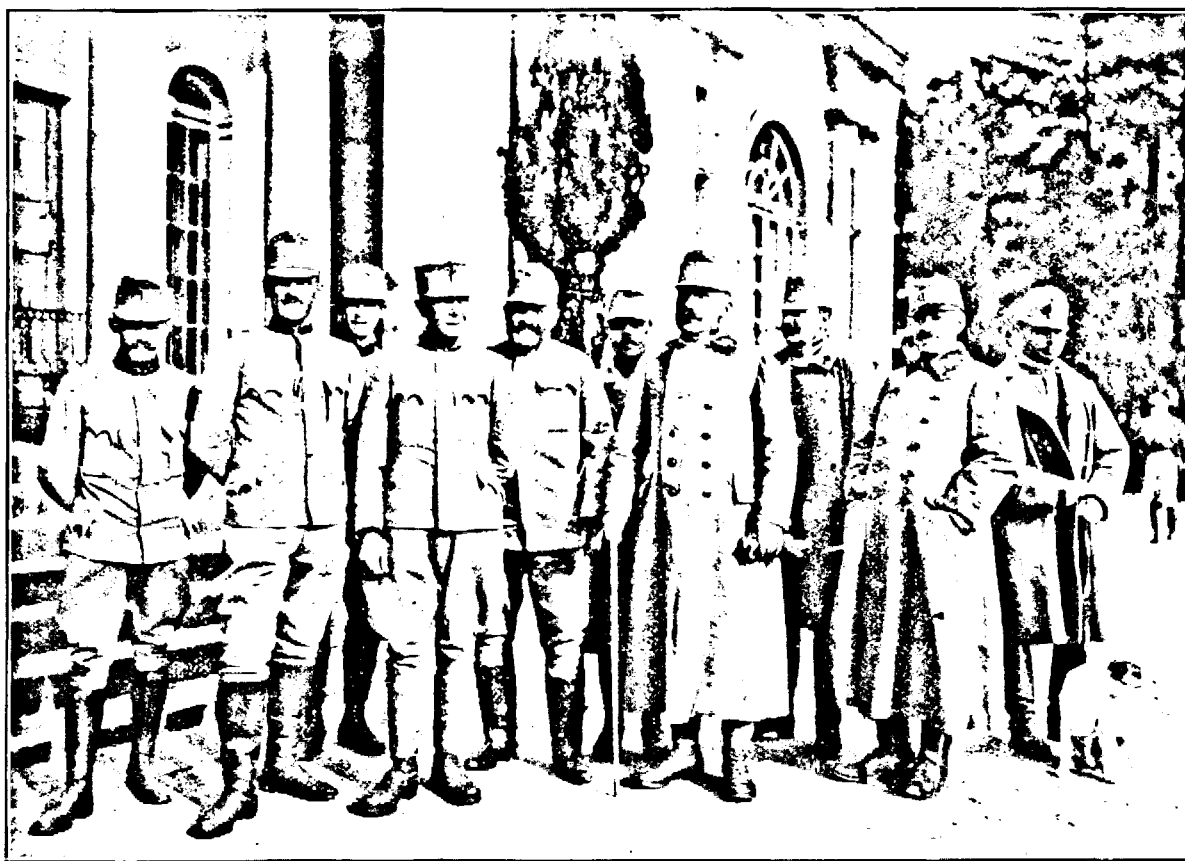
Ah! e o nebunie! Te poartă fantazia de vezi aievea lucrurile.

••

Încă în aceeaș săptămână dorul lui Teofil Bogățian s'a îndeplinit. Doarme somnul vecinicii lungi lângă Marta lui.

Duminecă i-am cântat parastasul. Așa, cum l-a dorit dânsul.

Când am ieșit din biserică, o babă mă opri.

Ofițeri din reg. de inf. 64.

Fot. Căp. Micu.

Și văd impetuoase atacuri, executate de copiii stepelor imense rusești, de regimente cu falnici feciori din Ural... și rânduri întregi cosite de fierul morții se aștern la pieptul pământului mamă, departe de casă, departe de codrii verzi, de poezii vesele.

Îl văd și pe Teofil Bogățian, apărând lăcașul morților cu îndârjirea omului, care-și apără întregul bun.

Și mi-l închipuiesc dirigând lupta, răzimat de vreo cruce de marmoră, punându-se țel dușmanului. De ce să se ascundă? Nu i-a spus Marta, că în curând are să fie la dânsa?

În jurul lui șrapnelele fac coroană... explodând. Și deodată, ... dintr'un nou raș proaspăt, deo-

— „A fost un cunoscut al Sf. Tale, Părinte, mortul?”

— „Mai mult, maică, mi-a fost prieten și a fost tare necăjit în lumea asta.”

— „Atunci bine că l-a luat Dumnezeu!” — grăi baba.

Și era atâta filozofie creștinească în acestea cuvinte,

Da, bine că l-a luat Dumnezeu!

L-a luat, pentru ca să poată hărăzi cea mai frumoasă răsplătă, ce și-a dorit-o cândva sufletul trudit al lui Teofil Bogățian.

Să doarmă somnul lung al morții, alături de domnișoara Marta!

Correspondență.

Domnule...

Cred că mie mi-ai scris cele câteva rânduri tipărite în nr. 5 din „Pagini Literare”. Deși nu te-am rugat niciodată să rămâi sclavul meu, dumneata stăruie mereu să faci cunoscut publicului, în scrisori tipărite în reviste și ziare, că înzadar te mai chem, înzadar vreau să te mai robească ciorapii de mătase, monoclu, automobilul, parfumul. Dumneata nu te mai poți întoarce la mine, pentru că, așa spui, „te jertfești celor sclăviți de soarte”. Fiindcă dumneata aduci mereu în publicitate lucruri, cari ne privesc numai pe noi doi, și destăinuiești secrete, cari trebuia să mi-le comunici în scrisori închise, mă iartă, te rog, că nu mai mă simt obligată să fiu discretă, și-ți răspund și eu tot pe calea tiparului.

Înainte de toate, Domnule, țin să se știe, că n'ai fost niciodată sclavul meu. Am citit cu băgare de seamă tot ce mi-ai scris cu tiparul pe vremea, când spuneai că mă slăvești, pe când visai la sinuri de contese, — în vremile bune ale pacii, când aveai oroare și de țara și de popă. Citeam și înțelegeam tot mai bine, că Dumneata esti sclavul închipuirii dumnitale, mai ales al persoanei dumnitale, și nu al meu. Căci eu nu aveam nici saloane elegante, nici automobil, nici nu folosiam parfumi exotice, cu un cuvânt nu eram contesa pe care o cântai dumneata. Iată îți destăinuiesc acum: te vedeam în rolul nemuritorului cavalier al lui Cervantes. Nu de dragul meu cântai, ci de dragul dumnitale. Noi, femeile, simțim repede, dacă cineva e sincer cu noi sau ba. Te-am lăsat însă să crezi, să te faci să crezi că ești robul meu, robul contesei care nu eram, știind bine că nici pentru mine, nici pentru dumneata nu va rezulta nici o primejdie din această adorare închipuită. Știam de atunci, că în sufletul dumnitale nu se coboară nimic din sentimentele, ce le tipăreai în reviste elegante, proslăvindu-mă pe mine, și eram convinsă că, oricând vei continua această indeletnicire artistică de dragul talentului dumnitale, când o vei părăsi nu-ți va părea rău, pentru că n'ai avut nici o legătură sufletească sinceră cu creațiile dumnitale, în cari ai fi voit să-ți faci pe alții să creadă că mă preamărești pe mine, iubirea cea nouă, cea rafinată, iubirea înaltată a atâtor decadenți culti.

Să nu crezi că această părere e singură a mea. Toate prieteniile mele o mărturisesc. Cum n'am fost eu contesă, așa n'au fost sincere laudele ce-mi aduceai, sclăvia în care te credeai prins. Dumneata ai fost încântat de-o singură ființă: de dumneata însuși. Cum? Nu ți-am spus de atunci? N'am fost sinceră? N'am fost: voiam să mă amuzez. Erai băiat drăguț și elegantă ni-e simpatică. Voiam să văd cum vei sfârși.

Oricât imi scrii dumneata acum: „Înzadar, înzadar. Nu mai sunt sclavul tău!”, eu cred că de nu venia războiul, dumnitale nici prin minte nu ți-ar fi venit, să te scapi de robia închipuită, în care îți plăcea să crezi că te țin. În apus, pe unde ne-am cunoscut, era la modă, ca un artist să fie prins în mrejele unei iubiri, ca aceea ce-ți închipuiai dumneata că te leagă de mine. În apus, adică în lumea cultă, în lumea în care-ți plăcea să mă pui și pe mine.

Cu războiul a venit însă altceva la modă... „Nu mai sunt sclavul tău, căci mă jertfesc celor sclăviți de soarte”, imi scrii dumneata în revistă, ca să știe toată lumea. Al cui ești acum? Dumneata imi spui și asta: „Sunt cu totu! al tău, popă palid de așteptare, țaran obosit de muncă, vădană stoarsă de plâns”.

Am citit cu băgare de seamă și creațiile iubirii tale celei noi, și-ți mărturisesc că am rămas la convingerea, ce-mi făcusem pe vremea, când mă proslăviam pe mine; și din nouile dumnitale creații lipsește sinceritatea. Și aici te scoti în evidență tot pe dumneata. Cum ți-a părut că mă iubești pe mine, așa-ți pare acum că iubești poporul. Domnul meu: cel care iubește nu se „jertfește celor sclăviți de soarte”, ci-i cântă și-i mângâie din iubire, nu se scote în evidență la fiecare șir pe sine însuși și jertfa ce-o face părăsind automobilul, ca să stea de verbă cu cei bătuți de soartă. Altfel, urmând așa, vei scrie într-o zi, că jertfa cea mare n'au adus-o cei din front, ci dumneata care i-ai cântat.

Până când mă cântai numai pe mine de dragul dumnitale, nesinceritatea ti-o treceam ușor cu vederea, fiindcă era inofensivă, dar acum te-ai apucat să cânti, tot de dragul dumnitale, durerea unui întreg popor, și asta cred că e prea mult. Dumneata poate nici nu bagi de seamă, că cetitorii se simt rău văzând cât de ușor și elegant treci cu cuvinte alese, căutate, peste dureri de moarte, mestecând pretutindenea scumpa persoană a dumnitale, ridicându-ți dintre șire oând capul de poet, când mâna fină și îngrijită. Dacă eu simțiam nesinceritatea când mă cântai pe mine, cum poți crede, că un întreg popor, sufletul lui, nu va simți? Și nu crezi că-i păcat, să te apropii așa cum te apropii de marile dureri ale poporului?

„Doamnă, tu ceri cuvinte de gală, aforisme bine-crescute, sonete luminoase de brilantin?”... „Adio lume veche, adio prietini ilustre”.

Nu-ți cer nimic, dragă Domnule, cum nu ți-am cerut niciodată. Dumneata însă, fără să-ți cer, mi-ai trimis cu remiluia și cuvinte de gală, și aforisme și sonete luminoase de brilantin, fiindcă-ți plăcea să te arăți lumii încărcat cu toate aceste nimicuri strălucitoare. Nu de dragul meu le-ai cântat și le-ai selecționat, ci de dragul dumnitale, ca să vadă lumea pe unde-ți umblă capul și ce poți. După ce te cunosc atât de bine, cum să pot eu crede, că deacum ești cu totul al popii, al țaranului și al văduvii, când știu bine că ai fost vecinic numai al dumnitale, și când îți cunosc atât de bine motivul ce te îndeamnă să cânti?

La scrisoarea din urmă ai pus punctul cu o lacrimă. Ei bine, eu știu că lacrima e mincinoasă. Nu-ți pare rău că m'ai lăsat, cum nu-ți va părea rău nici când te vei despărți de popă, de țaran și văduvă. De dumneata nu te desparți, și aceasta e căpetenia.

Mă iartă că-ți răspund cu tiparul, dar mi-se pare că n'am pentru ce fi mai discretă decât dumneata.

Știu însă: păcătuim amândoi împotriva publicului, pe care sigur nu-l interesează faptul, că m'ai părăsit și din ce motive. Chiar pentru aceasta imi cer scuzele dela cetitori, iar Onoratei Red. îi mulțumesc pentru bunăvoință.

Doamna.

FILOZOFIE.

Ipoteze indiferente...

Puțini vor mai avea alăta îndrăsneală, să ne spună, că știința e chemată să pătrundă în toate ascunzișurile realității. Se pare, că însăși ființa lucrurilor îi este inaccesibilă. Aplicându-și procedeele sale particulare asupra lumii, prinde cel mult invălișul faptelor, dar natura lor intimă îi scapă printre degete. Știința își are limitele, între cari trebuie să-și păstreze cu orice preț buna însușire a exactității. Înfrânarea ascetică între marginile experienței îi este supremul imperativ. Morala laxă a metafizicii nu i-am putea-o ierta nicicând...

multe din ipotezele noastre — transcendente — sunt fără nici o influență asupra cunoștințelor exacte. Le putem primi, le putem respinge. Prin enunțarea lor nici nu sprijinim, nici nu atacăm convingerile bine întemeiate ale științei, sunt ipoteze neutrale, indiferente. Neutrale, fiindcă zac dincolo de marginile unde putem străbate cu știința, și fiindcă au alăta prudență să nu-și întindă brațele de polip în țara acesteia.

Aceste construcții mărginașe se ivesc totuși în nemijlocită vecinătate cu experiența, astfel vrând-nevrând trebuie să le discuți...

Un fizician privește de ex. mișcarea unui pendul. Nu ne spune, că pendulul se mișcă, fiindcă un demon s'a sălășluit în el și nu-i dă pace, ci ne arată cum se

Reg. inf. 64. în Polonia.

Tranșeele companiei 1/64. în locuri mocirloase.

În locuri apătoase tranșeele se zidesc din pietri și saci de nisip.

Fot. Cáp. Micu.

Naturalistul observă, analizează, construiește. Când „explică”, nu răspunde la întrebarea barbară: *de ce* se întâmplă un fenomen? — ci la întrebarea pe cât de modestă, pe atât de rodnică: *cum* se întâmplă? Faptele simțite le discompune în singuraticile lor componente, le reduce la legi generale, le întregeste cu momente ipotetice... Cumpătare, stăruință, consecvență...

Mintea omenească este însă foarte neastâmpărată și mai curioasă decât o femeie; cu greu vei putea-o îndupleca să renunțe la speculațiile cu privire la acea regiune a lucrurilor, în care cu mijloacele profane ale experimentului și observației nu putem ajunge. Câtă patimă pentru extazuri mistice și mai ales câtă stăruință pentru halucinații metafizice! Spre norocul nostru însă

întâmplă mișcarea în urma principiilor mecanice și prin influința pământului asupra pendulului.

Fizicianul se mulțumește să înregistreze sau să presupună nexul causal între pământ și pendul. Natura inimă a acestei influințe nu încearcă să și-o lămurească mai de aproape; dacă totuși o face, atunci recurge la conceptul „puterii”, despre care are o intuiție imediată în sforțările sale musculare. Savantul nostru operează în cazul acesta evident cu un *antropomorfism*. Să-l anatimizăm pentru această erezie potrivnică spiritului științific după unii teoreticieni intransigenți? Nu, — nu-l primim ce-i drept cu osanale, dar nici nu-l răstignim. N'avem doar de a face cu o ipoteză științifică sau an-

tiștiințifică, ci cu o sărmană părere neutrală, obiectiv indiferentă.

Așa stăm aproape cu toate acele icoane metafizice, prin cari unii filozofi au încercat să înțeleagă mai de aproape cauzalitatea mecanică din natură. Sau ne închipuim, că o „putere“, asemenea celei ce-o simțim în noi, are darul să sboare din corpul a) în corpul b), și să provoace schimbări în cel din urmă, — sau admitem, să zic, o armonie prestabilită între actele acestor corpuri, fără ca între ele să existe într'adevăr vr'o legătură, — strict științific vorbind, tot un drac e...

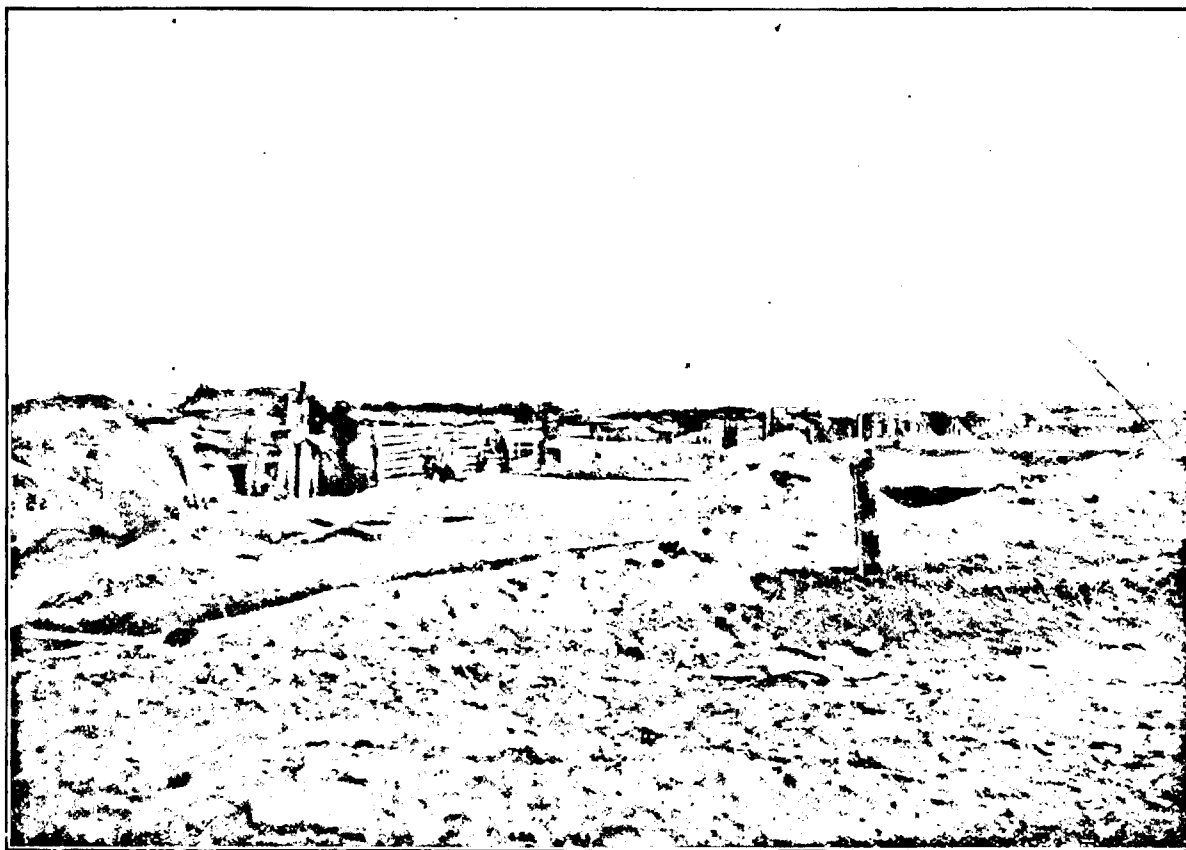
Teoriile despre relațiunea dintre spirit și materie sunt în mare parte de acelaș caracter... Presupunerile, că stările de conștiință sunt produse de creier, că materia este în sine un ce psihic, sau că spiritul și ma-

Nimenea nu neagă organizația înțeleaptă a ființelor vii. Numai când ne întrebăm după *originea* acestei finalități organice încep divergențele teoretice.

Mecanismul afirmă, că viața produce în chip de explozie nenumărate forme organice; dintre acestea se păstrează însă numai cele *potrivite* cu condițiile de traiu; finalitatea speciilor și indivizilor ar fi astfel un caz întâmplător între nenumărate alte cazuri nepotrivite.

Vitalismul, pentru ca să-și explice originea aceluiaș lucru, recurge la un principiu creator, la o putere vitală, care lucrează cu scop — fie chiar inconștient. În ultima analiză această putere este ipostazarea finalității.

Dacă nu sunt profet mincinos, viitorul va taxa teoriile amintite drept ipoteze indiferente. Biologia se pare că încă nu și-a fixat indeajuns limitele. Finalitatea

Tranșee în pământ uscat.

Fot. Căp. Micu.

teria sunt în fond aceeaș substanță necunoscută, — nu ating munca rodnică a Psihologiei. Aceasta și-a înțeles prea bine situația, a părăsit visul de-a pătrunde, ce nu se poate pătrunde, ci numai ghici, își vede harnică de lucruri mai apropiate și dovedește spor. Uneori vorbește și de fenomene psiho-fizice, — dar dacă i-se pune întrebarea: în ce consistă nexul între laturea psihică și cea fizică, — se abține dela orice răspuns, sau îi imbie ipoteze indiferente... Astfel de ipoteze, cari nu sunt *întregiri, interpolații* în seria de momente naturale, ci mai presus de această serie. Știința este osândită în urma marginilor sale să nu poată produce dovezi împotriva sau în favorul lor.

O zăpăceală îngrozitoare stăpânește în filozofia modernă cu privire la alte două teorii — din domeniul biologiei: mecanismul și vitalismul.

ar trebui să-i fie premisă și nu problemă... Ținta ar trebui să-i fie: scrutarea fenomenelor de viață în cadrul principiului suprem, că fiecare din ele își are un *rost*, un *înțeles* bine calculat

Cauza acestui aranjament rațional s'o lase în grija sfântului și a metafiziceii.

Acel vestit „cunoaște-te pe tine însuși“, — pentru știință însemnează „cunoaște-ți marginile!“

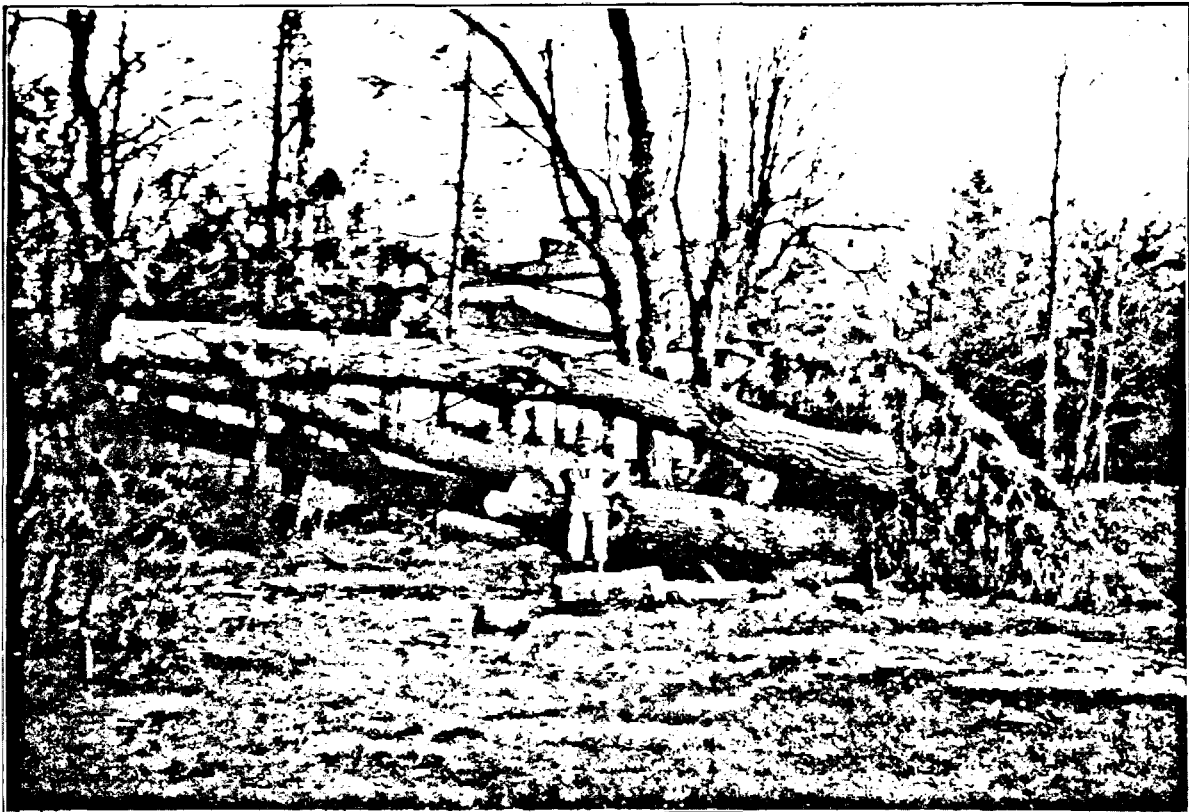
Ipotezele neutrale devin primejdioase pentru o știință lipsită de controlul de sine însăși. Sunt însă nevinovate pentru o știință de *caracter*, ca să zicem așa. Astfel dacă alte puncte de vedere — subiective mai ales — pretind să le păstrăm, de ce nu le-am *păstra*? Strica nu ne pot...

Lucian Blaga.

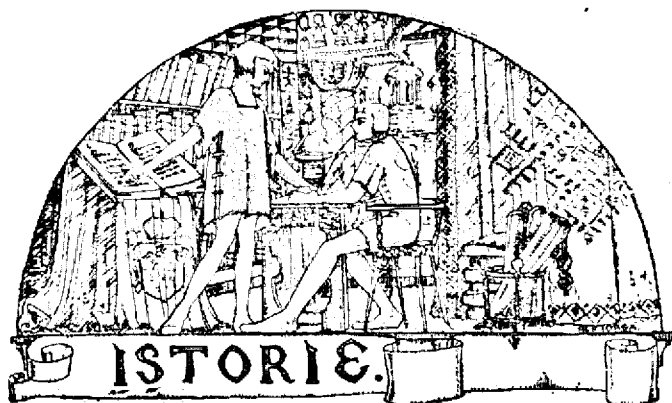
Locuințele eroilor.
Tranșeele reg. 64 în Polonia.

Fot. Căp. Micu.

Arbori culcați la pământ de o granată.
(Frontul reg. de inf. 64.).

Fot. Căp. Micu.

Activitatea ziaristică alui Andrei Murășan.

(Continuare.)

De Dr. Ioan Lupas.

Dacă e atât de frumoasă și bogată poezia populară a Românilor ardeleni, nu tot astfel stă lucrul cu poezia lor cultă. În privința aceasta Murășan recunoaște inferioritatea Ardelenilor față de Românii din principate, nu admite însă motivele, ce se aduc de obicei spre justificarea acestei împrejurări, ci le reduce pe toate la o singură cauză mai simplă, — și mai simțită: la *școala străină*. „Românii din Ardeal și din Bănat au fost recunoscuți de către frații lor din cele două principate, adecă din Moldova-România, de bărbați trecuți prin școale regulate, literați din sistemă, iar nu din enciclopedie, care dacă-și îndreaptă puțin stilul românesc, care în această patrie nu și-l poate câștiga din gramatică română, pentrucă aceea nu se propune în școale, ci din cea latină, germană sau maghiară, se poate aplica la ori și care serviciu de stat. Însă în privința poeziei române ei au rămas sub semnul cel de ghiță din termometru. Pricina la aceasta unii o scriseră la climă, la pozițiunea locului, alții iarăși la o deosebită istețime, ce ar avea locuitorii acelor țări și cari la ai noștri ar lipsi. Noi — din parte-ne nu ne învoim nici cu una nici cu alta din aceste două păreri. Nu cu cea dintâi, pentrucă am avut ocaziune a ne primbla prin acele țări și a ne convinge, cumcă între climatele acelor țări și între a noastră este foarte mică osebite; iar în ceea ce privește pozițiunea locului, pe a noastră în partea cea mai mare o aflăm mult mai romantică, prin urmare mai favoritoare pentru inspirațiunile poetice”. Nu cu a doua, fiindcă Românii ardeleni sunt tot așa de isteți ca și frații lor din principate. „După a noastră părere — continuă M. — cauza acestei rămăneri îndărăpt pe câmpul poeziei române se mărginește numai pe lângă acea împrejurare, că la noi până în minutul de față nu s'a îngrijit nime de un studiu regulat al gramaticii române în deobște, iar în deosebi studiul poeziei a fost greșit cu totul. Tinărul de peste Carpați abia a învățat a ceti și a scrie românește și cântăcea cea dintâi, ce-i cade în mână, sunt poeziile unui Eliade, Boliac, Alexandrescu, Roseti, Bolintinean ș. a. Tot așa merge treaba și în Moldova, unde el se deprinde încă de mic cu poeziile unui Asachi, Negruzzi, Alexandri, Sion, Donici, Negri ș. a. Adaogă, că tinerimea din ambele acele principate române se face (de timpuriu) cunoscută cu limba franceză și italiană, care acolo joacă aceeași rolă, ca la noi limba germană și maghiară..... tinărul nostru ardelean sau bănățean, — căruia până în minutul de față nu-i stă la îndemână altă cântăceală cu versuri în limba română, decât poate „Patimile Domnului”, ce le-a scris renumitul bărbat, avocatul Aaron, sau „Leonard din Longobarda”, „Arghir”, „Piram și Tisbe” ș. a., care astăzi încă devin foarte rare, — este silit a se apuca de poezii latini sau germani, dintre cari pe Virgiliu și

Ovidiu încă tot îl mai înțelege, iar când vine la Oratiu, i se sue părul măciucă....”

Murășan combate încercările de a scrie poezii românești în metru clasic: „Pentru ce noi singuri să ne facem de batjocură cu exametrii, pentametrii și versuri safice, și încă aceste din urmă nu după metrul cel adevărat al odei safice, ci după o arie tristă, *pe care ne învăță piariștii a cânta, când eram gimnastici*, plăcută odă safică: „*Integer vitae*”?

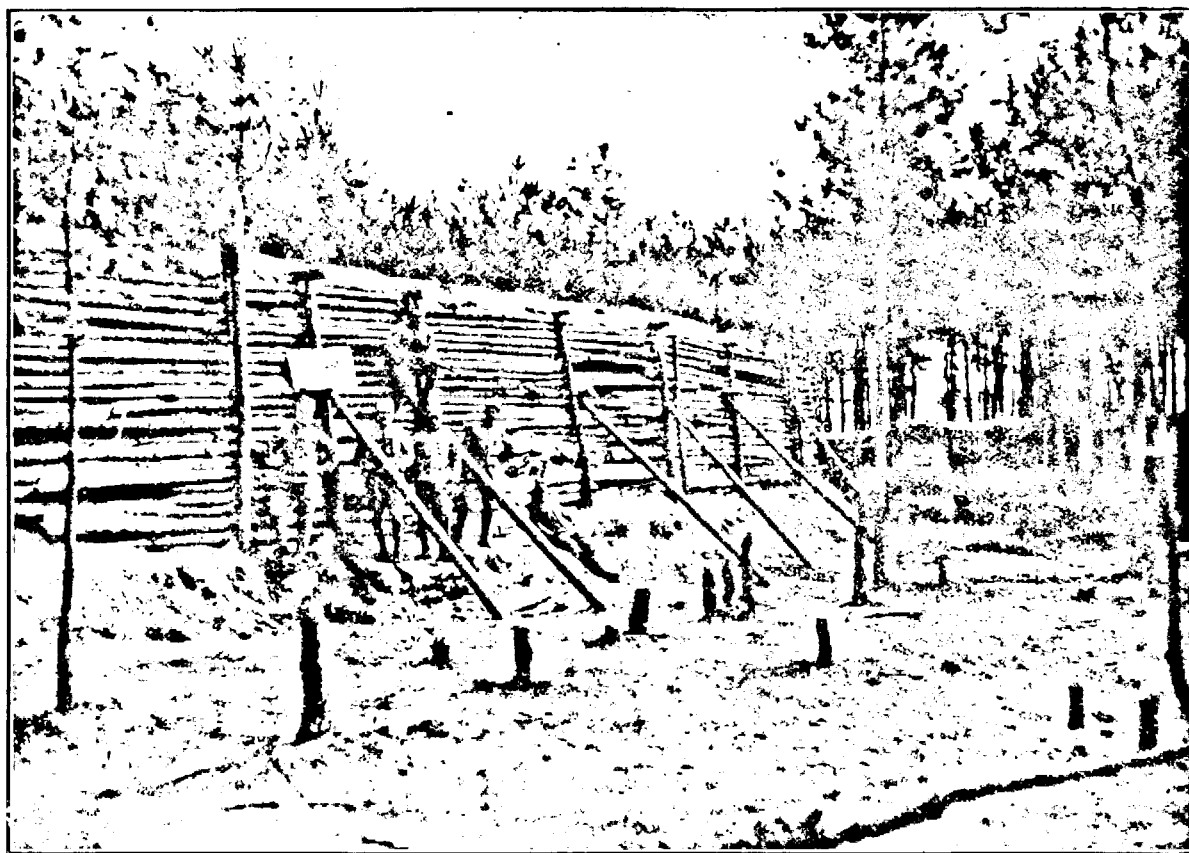
Aceste considerații asupra poeziei le încheie Murășan în ton didactic cu câteva sfaturi adresate „tinerimei diletante”, sfaturi asemănătoare celor împărtășite la 1844 „poetului candidat” V. Babes. „Deci tot ce se poate recomanda tinerimei diletante, pe lângă cele zise, este ca să citească cu toată luarea aminte poeziile, ce se scriseră până acum în limba noastră aici și în principatele de peste Carpați, mai încolo să se silească a se face cunoscuți măcar cu *una* din limbile romanice vii. Pe lângă aceasta să nu uite niciodată aceea ce a zis „poetul latin”, că „*nonum prematur in annum*”. Apoi îndeamnă „tinerimea școlastică mai înaintată în vârstă, care.... simte mai mare aplicare atât spre cetirea, cât și chiar spre compunerea versurilor, ca folosindu-se de timpul, ce-l petrece pe acasă cu ocaziunea ferilor școlare, să nu-și pregete a culege poezii populare, și cu venirea sa pe la gimnaziu sau academie să le împărtășească cu redacțiunea Tel. Rom., care pe de o parte va pune la cale, ca acele versuri să se *îndrepte*, unde vor avea trebuință, prin un bărbat cunosător de această artă, și apoi îndreptate să se dea la tipar, iar pe de alta nu va lipsi a premia pe trimițător după cuviință, sau cu bani sau cu exemplare tipărite. Terminul din urmă pentru culegerea și trimiterea acestora se defigă până la sfârșitul lui Decembrie 1853 după călindariul vechiu”.

În articolele intitulate „*Românul în privința muzicii*” mai întâi arată Murășan originea grecească a cuvântului și îi dă o definiție, spunând, că „în înțeles mai strâns prin muzică înțelegem concentrarea mai multor glasuri în unul de căpetenie, care păzind legile acestei arte, produc o armonie dulce și plăcută... muzica este o răspicire a simțirilor noastre din lăuntru, o expresiune a dispozițiunii omului din partea inimii, ce nu o putem altfel vedea niciodată.” Arătând apoi, cât de pretuită a fost și este muzica la toate popoarele, constată că: „Poporul nostru, deși încă în statul naturii, în privința aceasta cu nimic a rămas îndărăptul altor popoare. El a pretuit și pretuiește această artă dzească, deși n'a avut împrejurări favorabile, ca să o ducă la o perfecțiune. Aceasta o dovedesc expresiunile din poeziile lui cele populare:

Cântă-ți măndro cântecul
Că mi-e drag ca sufletul

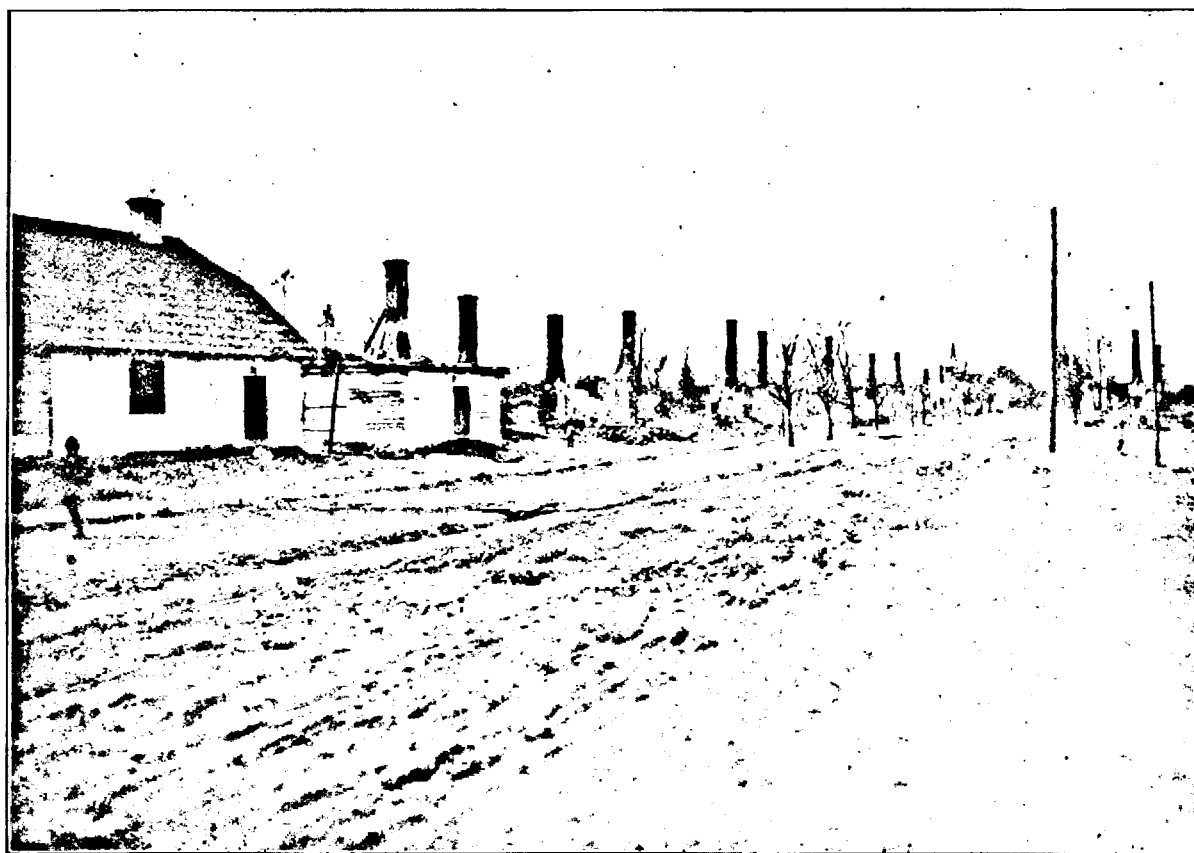
Iată, mări, iată
Că ncepe de-odată
Incepe pe loc
A zice cu foc,
Incepe ușor
A zice cu dor
Un cântec duios
Atât de frumos,
Că munții răsună,
Șoimii se adună,
Brazilii se clătesc,
Frunzele șoptesc,
Stelele sclipesc,
Și 'n cale s'opresc!”

Iar la cap să-mi pui
Flueraș de fag

Traverse de apărare, construite în câteva ceasuri de eroii comp. 1/64.

Fot. Căp. Micu.

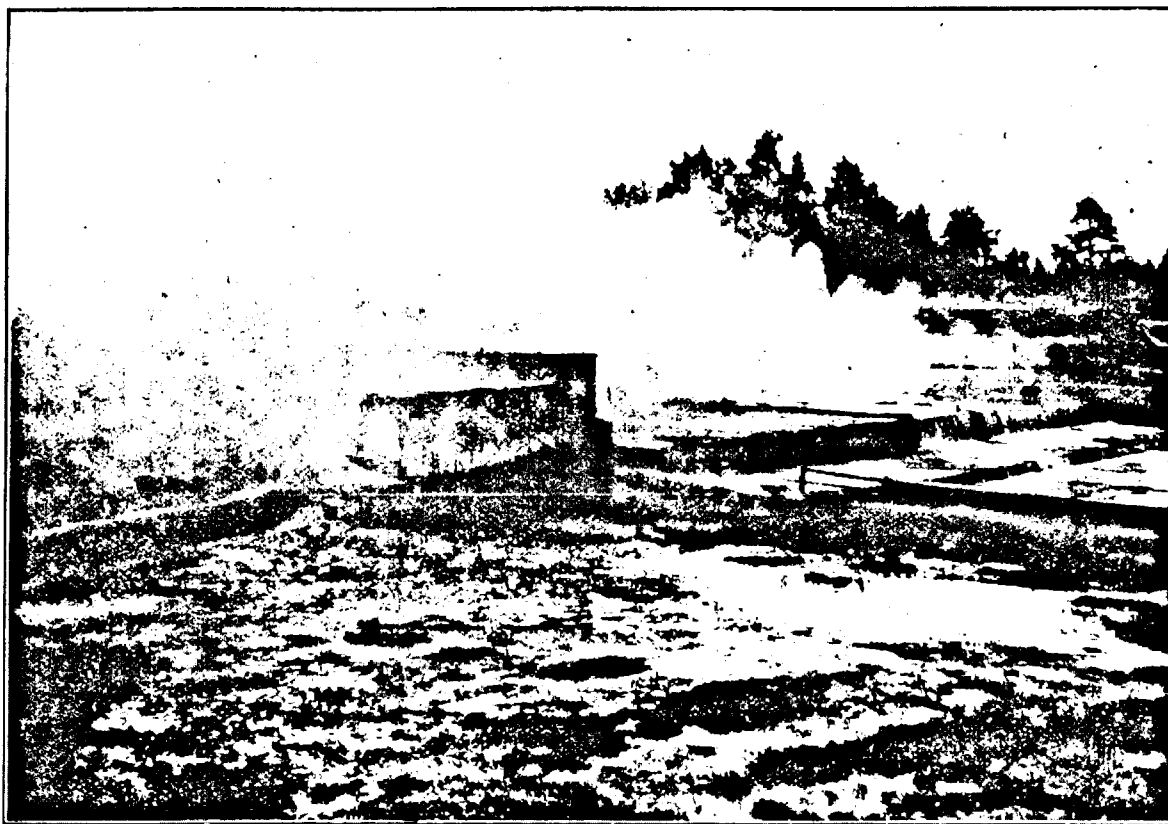
Un drum al reg. de inf. 64 prin satul Cermno în Polonia.

Fot. Căp. Micu.

Mult *zice* cu drag
Flueras de os
Mult *zice* duios
Flueras de soc
Mult *zice* cu foc

Iară bociul cum scăpa
Mâna 'n sin că și-o băga
Bucium de aur că scotia
Și din bucium bucioma,
Văile de răsuna
Frunzele se clătina
Valurile clocotia
Pestii 'n fața lor ieșia!...

rile ei încă din frageda pruncie. Deci cătră cine poate fi omul în lumea aceasta mai mulțămitoriu, mai recunoscătoriu decât cătră acela, care a luminat ziua cu soarele și noaptea cu luna și stelele, din a cărui bună-tate rodește pământul și satură oamenii și multimile de vietăți? A adus un Avel acestui Dumnezeu jertfă din cele mai grase ale sale animale; a fost gata cu toată bunăvoința un Avram a sacrifica acestui Dumnezeu adevărat pe unicul său fiu Isac; doară popoarele următoare să fie mai nesimțitoare, mai nerecunoscătoare? Departe să fie! Tot ce a putut escugeta mintea ome-nească, geniul cel mai încântat, a adus jertfă lui Dum-nezeu. Geniul de arhitectură i-a clădit biserica cea mai frumoasă; geniul de pictură a zugrăvit pe maica Domnului cu fiul în brate; geniul de muzică i-a escugetat versul și aria cea mai melodioasă, numai ea să-și poată da tributul de reverință și mulțămire cu deplină-

În urma călcăielor rusești se aprind podurile.
Arde podul peste Piliș.

Fol. căp. Micu.

Oare potu-se afla — se întrebă Murășan — expresiuni mai dulci, mai încântătoare, mai respicătoare de lauda și mulțămite ce o face Românul cel neadăpat în știința muzicii, decât acestea, ce le înșiram eu aicea, spre dovadă că el se înclină la aceasta artă zeească?"

Este dureros însă, că fiii poporului nostru nu cultivă în deajuns muzica instrumentală, căci poporul, fiind obicinuit să audă numai țiganii cântând din ceteră, disprețuiește pe cei ce se îndeletnicesc cu asemenea muzică. Aceasta e o mare greșală, care trebuie curând îndreptată.

Trecând apoi la muzica bisericească, vorbește cu însufletire de sentimentul religios, din care ea izvorește. „Muzica vocală la toate națiunile cultivate a început a înflori numai după ce s'a introdus în cântările bisericești. Inima omului este un ce foarte plâpând, simțământul de mulțumire și grațitudine este transplantat în bae-

tate. Toată suflarea și toată făptura laudă numele Domnului. Și deosebire este numai într'aceea, că unele popoare îl laudă azi prin un glas reținut de legile unei arte frumoase, iar altele pe glasul gurii, strigând și văetându-se din răspuțeri, după cum făceau mai nainte toate popoarele. Frumos este și ciresul sălbatec, însă experiența a dovedit, că altuindu-l, nu numai că reese mai frumos, ci aduce și fructe mai bune... Frumoasă este și cântarea pe glasul gurii, mai ales când cântăretul sau cântăreața este inzestrată dela natură cu un vers dulce și plăcut, experiența însă a dovedit și dovedește, că cultivându-se acel vers după legile muzicii vocale, încântă și farmecă nu numai pe omul cu gust cioplit și rafinat, ci încă și pe sălbatecul din pustiile Aziei și Africii. Să nu se lungească cineva a crede, cumcă eu, — care din darul lui Dumnezeu încă știu cânta în biserică după glasul gurii, pe fiecare din cele 8 glasuri

și încă mai fac și câte o gorgoană și sucitură de cască Românul din gură, — aș dori sau aș fi de părere, că noi să ne lăpădam cântările noastre cele străvechi bisericesti, cu care ni s'au dat urechile întocmai ca la ceice locuesc pe lângă faur, căldărar ș. a. sau pe lângă morile de măcinat, încât fără sunetul acelora mai că nu pot să adoarmă. Nu, — ci o reformă cred, că nu le-ar strica nimic, precum nu strică, ci prieste pomului, dacă-i vei tăia crengile și ramurile cele uscate, care nu numai că nu aduc nici un fruct, ci încă împiedecă și pe cele fructificatoare... Fraților! armonia domnește în ceriu și pe pământ, în aer și sub pământ; armonia domnește în stat și în casă, armonia în toată natura. Pentruce paserile cerului, cântând în păduri și în grădini, nu așteaptă să săvârșească una și apoi să înceapă cealaltă? Pentrucă atunci ar lipsi și armonia cea fru-

cântărilor noastre cu toată incredințarea, căci el nu va lucra în strat străin..., ci în stratul limbei sale. Cântările armonioase, pe lângă alte foloase, ce s'au enumerat mai sus, ne vor mai aduce și pe altele, că cu vremea va secunda și poporul în armonie și prin aceea se va pune sfârșit discursurilor celor lungi, ce se fac în zilele noastre în biserică sub liturgie mai ales pe la creștinii, cari vor a trece de civilizați. Cu introducerea armoniei în cântările bisericesti se vor îndrepta tot după acele reguli și cântările de lume, încât nu vom fi siliți a imprumuta ariile cântecelor noastre dela Nemți au Maghiari, după cum o facem până în minutul de față. La toate acestea însă numai atunci vom putea deveni, când pe de o parte vom sprijini și încuraja pe bărbații cei zeloși, cari au și început încetul cu încetul a introduce muzica vocală sau cântările armo-

După vânătoare, când pe front este liniște.
Comp. 1/64 din Orăștie.

Fot. Căp. Micu.

moasă, pe care ele, fiind fără minte, o executează cu atâta dulceață. Armonia dar are să domnească și în cântările noastre, atât în cele de biserică, cât și cele de lume. Inceputul reformei dară se poate face numai prin introducerea armoniei în cântările bisericesti... După a mea părere artistul, care și-ar lua osteneală a compune cântările noastre liturgice în armonie, ar trebui să fie o persoană cunoscută foarte bine cu toate cântările noastre bisericesti, va să zică, Român după naștere, Român după creștere... să se perfecționeze într'un conservator filarmonic, în una sau alta din capitalele țărilor europene în arta muzicală, încât să fie în stare a compune cântarea după toate regulile muzicii vocale astfel, ca punându-și compozițiunea pe hârtie, să nu se rușineze a o supune la critica fiecărui artist muzical cu renume, unul ca acela poate întreprinde reformarea

nioase în biserică..., iar pe de altă parte ne vom pune toată silința, ca pruncii noștri, ce-i avem pe la școale, să se facă încă de timpuriu cunoscuți cu muzica vocală și mai târziu și cu vre-o specialitate din cea instrumentală...

În sfârșit, în articolul intitulat „Românul în privința picturii” arată Andreiu Murășan, că „la pictură se cere ca și la poezie și muzică, pe lângă un talent ingenios și o fantazie ageră, deplină cultură științifică și dintre toate o experiență rară, câștigată din pelerinarea pe la acele locuri clasice, unde s'a desfășurat și perfecționat această artă frumoasă, unde se află modelele unui Rafael, la care în această privință, până în minutul de față, se închină toată lumea cultivată... Poporul nostru, a cărui religieune concede cultul icoanelor, ce înfățișează pe una sau alta din cele trei fețe ale Dum-

nezeirii, pe bărbații cei sfinți, binemeritați pentru credința creștină, a arătat și va arăta pururea o mare reverință către astfel de icoane. Nu este familie de Român atât de săracă, care să nu se silească a-și câștiga

În grădina spitalului.

Fot. Căp. Micu.

în casa sa una sau mai multe icoane bisericești. Nu este biserică română, ai cărei pereți pe din nauntru, și în multe locuri chiar și pe din afară, să nu fie zugrăviți cu mai multe cete de icoane.... Însă până când vedem, că iconarii dela Nicula își pot petrece cu bun folos icoanele lor cele monstruoase și sperietoare de pruncii cei mici, nu numai în lungul și latul țării noastre, ci încă și în vecinele principate Moldova și România, ne ținem de strânsă datorie a reflecta pe popor, ca să-și îndrepte puțințel gustul în ceea ce privește pictura... Nu este (dar) scopul nostru a înștiința războiul icoanelor celor înfațișătoare de sfinți și sfințe, cu a căror sobornicească așezare ne învoim și ne-am învoit totdeauna.

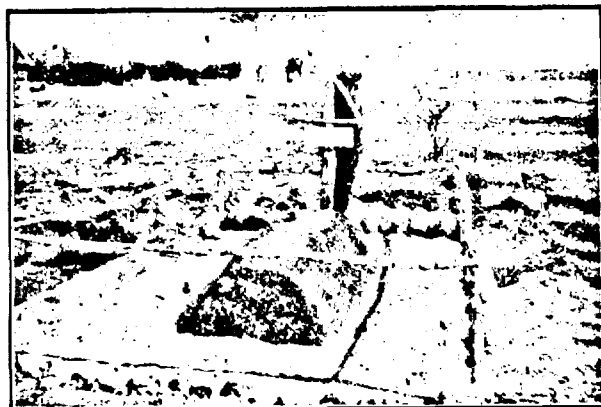
Tranșeele comp. 1/64.

Fot. Căp. Micu.

Tot ce dorim noi este ca să deșteptăm în popor un gust mai fin, mai rafinat în privința alegerii icoanelor și prin aceea să tăiem calea la atâți cârpaci de zugravi, cari... neavând nici cea mai mică idee de o pictură re-

gulată, mângesc la hârtie, pânză și tablă de teiu, făcând cele mai pocite caricaturi și vânzându-le apoi cu preț bun pe la poporul nostru cel simplu și puțin pricepătoriu. Prin acest lucru nu numai că se degrad(ează) și umilește cultul cel evlavios al icoanelor, ci se nutrește totodată prostia și necapacitatea poporului, făcându-se a rămânea în veci legat de statul prunciei și a nu se putea elupta la un gust mai civilizat și la o alegere mai nimerită".

Spre înlăturarea acestui rău recomandă Murășan, ca intelectualii de pe la sate să premeargă cu exemplu bun și să sfătuească poporul cu poveți înțelepte, iar tinerii, cari vreau să se deprindă în pictură, să facă „cursul preseris la institutele unde se propune ca ca studiu regulat și numai atunci să-și însușească nume de zugrav, când vor fi în stare de a produce cu mâinile lor un lucru, care să poată suferi critica și concurența adevăraților artiști academici; căci altfel le prorocim, că va veni timpul, când cu basnele și caricaturile, cu care orbesc astăzi pe poporul cel încă prunc în privința gustului, nu-și vor mai putea câștiga nici măcar cina de o seară".

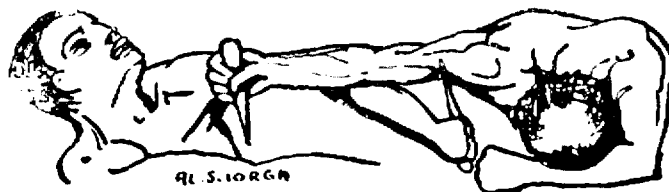

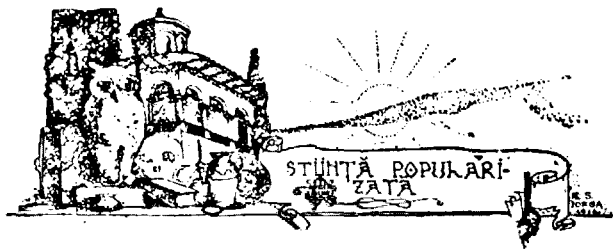
**Doi eroi dorm somnul
de veci lângă Cermno (Polonia).**

Fot. Căp. Micu

Vedem deci, că în această lungă serie de articole,— cuprinsul cărora am cercat să-l redăm pe scurt, dar în partea cea mai mare prin cuvintele autorului spre a învedera și în chipul acesta progresul, ce l-a făcut M. atât în stil, cât și în idei, de pe timpul când colaborea la foile din Brașov și până la 1853 — el își dă silința să aducă cunoștințele teoretice din domeniul artelor în legătură cu manifestările de viață artistică și culturală a poporului nostru, împărtaşind acestuia în multe privințe îndrumări practice folositoare, dintre cari unele, ca cele privitoare la cântarea bisericească și la icoane, nu și-au pierdut nici până în ziua de azi actualitatea.

(Va urma).

Un țăran — filozof.

De curând a murit, în etate de aproape 70 de ani, un adevărat țăran-filozof. Numele nu importă, deocamdată. În viața-i dela sat nu a știut, că există publicitate. Nu a născocit sisteme filozofice cu a-nume menire și anume tendinți. Nu știa ceti. Nu știa scrie. Abia cunoștea cifrele. Socotelile mai încălțite le descurca pe răvaș. Și în socoteli era meșter. Cu ani înainte ne spunea fazele lunare dela Crăciun, ori dela alte sărbători. În serile senine ne arăta cum anumite stele își schimbă locul până către dimineață, dar o stea rămâne neclintită pe bolta cerească. (Circumpolarele și polara). Ne arăta Carul cel mare

(Carul mare și steaua polară.)

Steaua polară o găsim dacă prelungim linia dintre roatele de dinapoi a Carului mare.

și Pogăniciul (Alcor de lângă Mizar). Ne arată Crucea din Lebadă și numeroase constelații. Pentru ultimaoară m'a făcut atent la cometa din August 1907, ca să nu amintesc cometa lui Halley, observată de toată lumea.

Vara și în nopțile de vară, când altă fire tre-sare la scăpărările fulgerelor și tremură de bubuitul tunetelor, el era liniștit, atent. Examina mersul norilor. Constata direcția vântului. Observa fenomenele. De multe ori a văzut așa numiții *bălauri*, despre cari știa că sunt dungii curioase, intersecții de nori, când se întâlnesc relativ aproape de pământ. În urma unor vânturi contrare. Ploi torențiale, „ruperi de nori”, sunt urmările regulate ale unor astfel de vârtejuri.

Deși trecut de 60 ani, el călătoria din când în când ca un turist. Nu se îngrozia de 80—200 kilometri. Li parcurea după un itinerar propriu: pe calea ferată și pe jos. Unde trenul făcea mari cotituri, el apuca drumul oblu și cărările drepte. Constatase, că mergând pe jos mai bine vezi lumea și pământul, decât înfundat în tren și fugind ca iepurele.

Avere nu a adunat. Dar nici cea moștenită nu a risipit-o. Nu cunoștea lăcomia, dar reprobă orice tendință de risipă: fie din casa lui, fie din partea altora. Străduitor mare în muncă brută nu a fost. Era partizan practic, inconstient, al imperativului energetic: „Cu truda cea mai mică, maximul de

efect!”. Admira pe Jidovi pentru buna lor cumpăneală și iscusința de a se sustine cu muncă ușoară. Se îngrozia de banul luat cu împrumut. Nici nu știu să fi făcut datorii fie la bănci, fie la particulari. Din acest motiv nu cheltuia, nu risca nimic pe creșterea vitelor. În toată viața a avut o vacă. I-a murit „de broască”. Mai mult nu și-a bătut capul să cumpere alta. A avut câteva oi. I-s'au prăpădit de călbează. Prăpădite au rămas. Cu supliniri nu și-a bătut capul.

Nu se frământa cu multe preocupări agricole. Trăia din cerealele, ce le cultiva pe o grădină de 1½ hectare. Pământ dela „domni” nu lucra în parte. Totuș, prin împărțeală cumpănită și crutare, se ajungea cu bucatele mai bine decât cei bogați și risipitori, mai bine decât cei străduitori fără cumpăneală, cari toată vara săpau „în parte”, de se istoviau.

Socotitor în toate. Cugetător. Ținea la adevăr până la manie. În instrucția poporană ar fi dorit să se predea numai cetitul, scrisul, socotitul. Celelalte materii le considera drept balast nefolositor pentru viața plugarului. „Îndopându-se cu multe minuni încurcate — zicea el — copiii urăsc școala. Abia asteaptă să scape. Pe când sunt mari și ajung la pricepere, ei au uitat minunile, ceea ce n'ar fi mare pagubă; dar deodată cu minunile au uitat și cetitul, scrisul, socotitul — ceea ce e mare pagubă pentru viață. Dacă însă copiii ar învăța temeinic numai să cetească, să scrie, să socotească, rămânându-le celelalte învățături pentru școala regulată de sărbători (cursuri pentru adulți) și de biserică: prostimea noastră s'ar alege cu ceva din școala poporală”.

Biciuitor al vieții necumpătate și sgomotoase: nu putea suferi pe bețivi, risipitori, fumători și cărțași. Cerceta pasionat slujbele bisericesti: utreniile, liturghiile, vecerniile și orice servicii divine ocazionale. Admira pe Jidovi, că țin la biserică și legea lor „nu ca noi Români”.

Nu admitea, nu se împăca cu frecările dintre Români și Unguri. Doria amestecul Statului în afacerile școalelor noastre, dar nu ca să introducă vavilonie pedagogică, ci ca să ușureze povara oamenilor. Cerea, fără să știe, aplicarea legii din 1868.

Excepțând cântările bisericesti, de jocuri, cântece, muzică și alte manifestări artistice nu se entuziasma. Cu formalități și obiceiuri goale nu se împăca. Nu-i plăceau ospetele gălăgioase. Nici nu le-a cercetat decât în cazuri rarissime. Nu-i plăceau pomenile dela morți. Când i-au murit și lui câțiva copii, i-a îngropat simplu. El le-a făcut cosciugul. El le-a săpat groapa. El le-a mai tras și clopotele. Cu tot năcazul soției: nu a pus pomeni. A dat ceva ajutor la săraci. Și atât.

În casă nu suferia „podoabele”. Nu aproba obiceiul cu multe icoane pe pereți. Și nu a suferit deloc cuierile cu cane, „culmile” cu ștergare și covoare, apoi paturile cu multe perini. Tesutul în casă, la care se pricepea și ajuta și dânsul, îl admitea numai pentru pânze de cânepă, ori pânura din lână, amândouă de necesitate indispensabilă. Celelalte erau lux pentru el.

Nu era în casă, pe lângă casă, în câmp și în sat ceva lucrare, să nu se fi întrebat mai întâiu de cauza și rostul ei. Raționa. Și dacă rostul lucrării nu-l afla conform cu raționamentul, nu aproba lucrarea. Nu o executa, dacă atârna dela el. Și invers. Dacă presupunea, că un lucru s'ar putea face mai potrivit, mai bun, mai practic: nu stetea nici un mo-

ment la îndoială cu privire la transformarea lui. Astfel și-a modificat, ori lucrat, toate mobilele din casă: masă, pat, scaune. Caloriferul din casă l-a modificat cel puțin de cinci ori. Deasemenea cuptorul din tindă. Apoi corlanul. Tinda însă. Târnatul. Curtea. Cotetele. Cămara. Pentru trebuințele proprii era: tâmplar, bărdas, cismar, cojocar, zidar, croitor, bucătar, măcelar. Pentru alții: bărdas, croitor, măcelar, pepenar.

Evident, un om cu astfel de moravuri severe, un procuror cu aspră critică, îndreptată contra tuturor sătenilor, dela „popă și dascăl” până la badea Achim, care — ca omul năcăjit — în dumineci și sărbători, din sfânta biserică se pomenia deadreptul în crisma lui Lustig, — un astfel de om putea fi aprobat, dar nu putea fi iubit.

Și-i duceau groaza mai întâi căsenii săi. Căci ironia sortii! Soție-sa era tocmai de altă fire, li plăceau poveștile, li plăceau cântecele. Li plăcea muzica. I-ar fi plăcut să-și decoreze casa cu țesături alese. Li plăceau colindele. Li plăceau obiceiurile strămoșesti. Și ținea la ele. Tot astfel copiii.

Dar înzădar. Mama vrea. Tata ba. Și tata era mai tare...

Deci, bucuria copiilor, când tata nu era acasă, ceea ce altfel se întâmpla rar. Se simțiau liberi. Respirau liber. Parcă toată casa era senină. Când se întorcea: toată casa se înnoiră.

Deacum... sunt liberi din partea lui. Pot să nu se mai înnoireze nici căsenii, nici sătenii. Cu toate acestea vor esclama toți: „Dumnezeu să-l odihnească cu cei drepti, căci toată viața după dreptate și-a bătut capul”.

21 Aprilie 1916.

Gavr. Todica.

BIBLIOGRAFIE.

A apărut:

Hora piesă muzicală pentru pian de *Laurian Nicorescu* fost elev al academiei de muzică din Viena. Este una dintre cele mai bune opere muzicale ce a apărut la noi în timpul din urmă. Se poate comanda numai dela preotul *Ioan Nicorescu* în Curtici (Kürtös) com. Arad. — Preț 3 cor.

Edițiunea III a mult apreciatei **Carte de rugăciuni** de *Dr. P. Barbu*. Caransebeș.

În editura **Librăriei diecezane din Arad** apare „**Biblioteca Semănătorul**”.

Biblioteca Semănătorul este o colecție de popularizare literară și științifică, care va cuprinde în volume de 5—6 coale de tipar articole, cari s'ar pierde în vrafurile ziarelor și revistelor, deși prin conținutul lor ar fi vrednice să fie totdeauna la îndemâna cetitorilor.

Prin ieftinătatea ei aceasta bibliotecă este menită să se răspândească în pătri cânt mai largi, să ajungă în mâinile celor din tranșee, celor de prin spitale și în mâinile tineretului, pe care să-l introducă în cunoștința preocupărilor noastre intelectuale.

Fiecare număr costă 40 fileri și se află de vânzare la toate librăriile din țară.

Nr. 1. *Alexandru Ciura*: **Frații**, schițe din războiu.

Nr. 2. *Victor Stanciu*: **Culb de rândunică** și alte schițe de popularizare științifică.

Nr. 3. *Ion Agârbiceanu*: **Din viața preotească**, schițe.

Nr. 4. *Dr. Ioan Lupas*: **Din trecutul ziaristicii românești**.

Nr. 5. *Dr. Ioan Mateiu*: **Probleme școlare**.

Nr. 6. *Al. S. Iorga*: **La chestiunea industriei noastre**.

Nr. 7. *Ion Clopotel*: **Insemnări pe răboi**.

Nr. 8. *Ion Barac*: **Pitelea Gâscariu**, sau paradigma lenesului mult curioasă și în stichuri alcătuită.

RĂSPUNSURI.

Dlui S. G. Tr. — Dintre versurile trimise abia în „Mama” putem ceti o strofă-două mai bine încheată. Publicăm — se înțelege — și traduceri dacă sunt reușite, — fie lungi, fie scurte — dar să nu samene cu cele făcute de dta:

„Plutesc nori grei pe țară...

S'apropie furtuna...

S'apoi! Să vie dară!!

Eu gata sunt într'una.

Traduceri de felul acesta se aruncă în coșurile redacționale nu numai ale revistelor, dar chiar și ale ziarelor noastre.

Dlui N. F. — Nu pricepem pentru ce începeți chiar cu „Glose” încercările dv. poetice. Glosa cere multă concentrare de gândire dela poezii cei mai buni, și multă variație de simțire. Din gândirea sau credința aceasta singură: „Preacurata ne mântuie de primejdii în clipele grele”, nu se poate face o glosă cu puterile pe cari ni le destăinuți dv. O rugăciune, care să poată fi totodată și o poezie bună, ne-o poate da numai un poet adevărat, cum ne-a dat Eminescu minunata rugăciune „Rugămu-ne 'ndurărilor”, pe care câți au imitat-o, Doamne, fără s'o poată ajunge!

L. R. Am cetit de dta versuri mai bune decât cele ce ne trimiți nouă. Ar fi bine să vă dați silința să nu luați condeiul până ce nu sunteți deplin în clar cu ceea ce aveți de spus. Altfel lipsește unitatea, vă pierdeți în înșirarea de rime.

Nu se pot publica: Cântec, Amurg pe mare, Scrisoare, Tălharul, Frații.

R. I. — „In ajun” și „Ciobanul” nu se pot publica. Implinindu-ți dorința, punem un sir la poșta red. pentru Dta. N'am aflat, în amândouă încercările Dtale, decât reminiscențe din ce ai cetit până acum. Reminiscențele pe alocuri — în descrieri de natură — sunt atât de puternice, încât aflăm la tot pasul epitețe și tablouri cunoscute de mult. Pe unde uiți de lectura făcută, stilul Dtale nu mai seamănă cu... stilul Dtale. Din poetic și încărcat devine foarte comun și greoiu. O singură icoană nouă, originală, am aflat în stilul descriptiv al Dtale, în care spui de soarele ce răsare: „se arată în superba lui splendoare globul de vâpaie învăluit în roci de raze orbitoare”.

Subiectul schiței „In ajun”, deși nu e pentru întâia oară tratat, e destul de dragut, și se poate ca mai târziu, după o oarecare deprindere, vei afla meșteșugul de-al și trata dragut. Subiectul din „Ciobanul” însă a devenit banal, de mult: Păstorul sărac, care se îndrăgostește în fata celui mai avut om din sat, îi cântă din fluer și-o desmiardă, pe lângă întreg consimțământul ei, dar nereușind să câștige învoirea părinților. E atât de cunoscută aceasta poveste romantică, încât cetitorul știe dela dintâi șire ce are să urmeze. Dta pe tema asta ai fost în stare să scrii 32 de fețe, pline toate cu descrieri de natură, cari nu-și justifică prin nimic prezența lor în povestire.

Anonimilor nu le mai răspundem, nici nu le mai cenzurăm manuscrisele, fiindcă mai multe manuscrise, semnate prin inițiale, erau copiiile operelor scriitorilor cunoscuți, Gârleanu, Hașdeu, Sadoveanu, și chiar mai mult: un anumit *D. M.* nu s'a silit să ne trimită din *M. Eminescu* o poezie corectată și întregită.

Tiparul Inst. „Concordia” Arad.

Editor responsabil: *L. Luca*

